

Арсен Шумовський.

ПОКЛІН
СВ. ПОЧАЇВСЬКІЙ ЛАВРІ

Святоволодимирське Братство Торонто — Канада
1962

diasporiana.org.ua

Арсен Шумовський.

ПОКЛІН
СВ. ПОЧАЇВСЬКІЙ ЛАВРІ

diasporiana.org.ua

Святоволодимирське Братство
Торонто — Канада
1962

На окладниці:

Св. Почаївська Лавра.

ПЕРЕДМОВА

Досі Українське Православне Братство Св. Володимира в Торонті доповіді, які влаштувало і продовжує це робити далі, друкувало у вигляді збірників під назвою „В Обороні Віри”. Таких збірників видано чотири. Останній (4-й) вийшов у 1959 році.

Продовжуючи свою видавничу діяльність, Братство Св. Володимира ухвалило тимчасом замість збірників видавати окремо найактуальніші доповіді. Першою з них є доповідь інж. Арсена Шумовського, члена Інституту Дослідів Волині. У минулому році названий Інститут видав монографію Митрополита Іларіона „Свята Почаївська Лавра” у всеохоплюючому обшарі (біля 400 сторін). Отже кожний, хто всебічно хотів би ознайомитись з цією Святиною, може придбати цю монографію.

(Адреса: Reserch Institute of Volyn, Box 606, Winnipeg 1, Manitoba.)

Братство Св. Володимира організувало доповідь, щоб ознайомити братчиків і сестриць бодай з найголовнішими моментами з життя Свято-Почаївської Лаври. А щоб і ці найкоротші відомості дійшли до ширшого загалу видано оцю брошуру.

Інституту Дослідів Волині Братство висловлює свою подяку за дозвіл використати деякі кліші з їхнього видання.

Редакційна колегія.

Арсен Шумовський

ПОКЛІН СВ. ПОЧАЇВСЬКІЙ ЛАВРІ

Доповідь, виголошена 19 листопада 1961 р. в Православнім Братстві
Св. Володимира в Торонто, Онтаріо, Канада

Поштовхом до моєї доповіді, а радше — спогадів, послужила безперечно прекрасно видана книжка „Св. Почаївська Лавра”, яку написав Вл. Митр. Іларіон, а видало Т-во Волинь у Вінніпегу (за що їм усім належить велика подяка). Далі — мій й моєї родини великий пієтизм до цієї Святині та одного з найкращих місць Волині й України. Додати треба також, що в цім році минає якраз 700 літ від чудесного з'явлення Божої Матері пастухові Івану Босому та монахові на Почаївській Горі, отже ця ювілейна дата та ще й тривожні вісті з рідного краю про непевну долю монастиря — все те і спонукало мене поділитися з Вами — моїми співгомадянами тут вже понад десять років — своїми спогадами про Св. Лавру, яку я відвідав ще в дитячих та юнацьких роках десятки разів; пізніше відвідували зі мною мої діти.

Ви щойно прослухали думу „Ой зійшла зоря”... про Почаївську Божу Матір, широко знану по всій Україні, а тепер — і в Канаді. Написав її невідомий автор, а виспівували її сотку й більше років волинські лірники та сліпці на відпустах в Лаврі, гармонізував думу наш геніяльний композитор Микола Леонтович, а уклав на хор — не менш геніяльний диригент і композитор Олександр Кошиць. Цю думу і тепер співають в Почаєві на запричасник, або підчас акафістів перед Чудотворною Іконою, або Цільбносною Стопою. І слова і мотив думи промовляють самі за себе. Крім цієї думи, найбільше популярної,

є багато інших побожних пісень про Почаїв, — пісня про Стопу або Стіпку Божої Матері, про чудо про ченця, що підніс свою відтяту турками голову до Ікони Божої Матері, про Гору Почаївську, що свого часу співалася як національний гимн для всіх, кого переслідувала Польща. Врешті, мусимо також зазначити, що й наш геніяльний поет Тарас Г. Шевченко згадав Почаївську Божу Матір і в своїх віршах. Слушно зауважує автор книжки, що „У народній нісні Св. Почаївська Лавра є невмируща!”

І хто там бував, приймав участь в Богослужбах, приглядався до прекрасних будівель, містоположення, та тисячним товпам народу, богомольцям, що від віків відвідують Гору Почаївську — той ніколи того не забуде.

Головною темою моїх спогадів, як це зазначено в оголошенні, мали би бути мої особисті прощі до Почаїва, і тому я дозволю собі зупинитися на своїх особистих переживаннях, але з огляду на важливість певних історичних фактів, малюнків та фотографій і документацій всякого роду, що зв'язані з віковою історією цієї Святині, я обмежу свої спогади як найдалі і зупинюся на короткім огляді цього матеріалу.

В своїх описах я буду вживати міри, прийняті в цій країні, бо багато з нас позабували вже що то є сажень, або аршин, або верства — міри, які вживані в книжці про Почаїв.

Народився я в священничій родині, як нащадок трьохсотлітнього священничого роду. Батько був на парафії 55 років, де й упокоївся. Наше село було в 40 милях від Почаїва... Обидва мої діди були також священники і мали парафії в кількадесят милях від нас. І батько і мати були дуже побожні (так само як і ми, їх діти, а було нас шестеро), і мали Почаїв

за велику Святину. З дитячих літ відвідували ми Лавру що року.

Та й не можна було не відвідувати --- вистарчило побути там хоч один раз, і все життя вас вже туди тягнула якась приваблююча сила. Хто раз помолився перед образом Божої Матері, попив води зі Стопи Божої Матері, або тихенько навколішках молився в печері Св. Іова -- той знав, що знайде втіху і полекшу у всіх своїх скорботах. Малі діти бачили це на батьках, і оточені і були не гіршими прочанами ніж старші. А урочисті Служби Божі, а прекрасний спів, піднесений настрій у тисячних народних масах, врешті краса будови і цілої околиці!!! Все це робило незабутнє враження.

Прощі відбувалися і пішки — десятки і навіть сотки миль, і на возах, і по залізниці до поблизьких станцій — або Рудні Почаївської, або пізніше вже — Кременця. Але тоді треба було наймати жидівську „балагулу” (щось в роді діліжансу), куди вас зачихали як снопи і з криком та калаталами на конях вас везли ще 10-20 миль до Почаїва. Такі поїздки були завжди дуже веселі. Індивідуальні і малими групами прощі пішки були дуже часті — люди йшли кілька день, як напр. — мати моєї дружини, односельчане та з Волинського Полісся.

Миль за 20 до Почаєва, в гарну погоду, було вже видно золоті бані монастиря, сільветки дзвіниці й собору, який знаходився на горі 250 стіп високій, покритій прекрасним дубовим лісом. Зобачивши монастир, люди хрестилися, де хто молився, і вже не спускали очей доки не в'їхали до лісу, який закривав монастир. Дубовий гай, що оточував Лавру, зі сходу був один мабуть з рідкісних гаїв в Україні: 300 літні могутні дерева, що пам'ятали Берестечко, викликали подив подорожніх і уявляли собою вели-

чезну вартість. Але, австро-німецькі війська, що заняли Почаїв в 1915 р. — вирубали той ліс впень...

Різними дорогами ми їздили до Почаєва. Лише в початках цього століття, а по-де-куди аж за польських часів 1920 — 39 рр. почали прокладати биті дороги. Пам'ятаю крейдяну шосе від Рудні Почаївської. Була дуже погана, бо збудована була за один тиждень чи що для проїзду царя Олександра III, де-сь в 1890 . Приходилось їздити і багнами і сипучими пісками.

Минаючи Дубно, спотикали ми кургани та могили козаків або татар з давніх боїв ще з часів Запорізької Січи. Навіть могилу Андрія, сина Тараса Бульби (звичайно фантастичну), показували нам люди. Далі, вже близько Почаїва, Божа Гора, самотній шпиль на рівнині, високий і стрункий, весь покритий грабовим лісом з капицею на вершечку. В капиці була книга, де розписувалися відвідувачі. Тепер там нема ані лісу, ані капиці.

В'їжджали ми, звичайно, зі сходу, з якої то сторони і був той знаменитий дубовий гай. Тут майже всі йшли пішки, бо гора була крутенька, коні ледве тягнули вози з речами. Минувши гай, ви в'їздили у передмістя Почаїва, яке нічим не різнилося від інших містечок на Волині. Але ближче до Лаври ви вже бачили капиці по дорозі і врешті перед вами відкривався незабутний образ монастиря у всій його могутності, собор з галереєю висів як би на кручі. Висока на 200 стіп дзвіниця панувала над усіма будовами. Під'їжджали ближче і ви бачили головну браму з освітленими образами на ній (на брамі була церковця, де відправлялось лише на Великдень). Праворуч ви бачили великі будови гостиниць або готелів для прочан.

Були й крамниці, переважно образів, хрестиків,

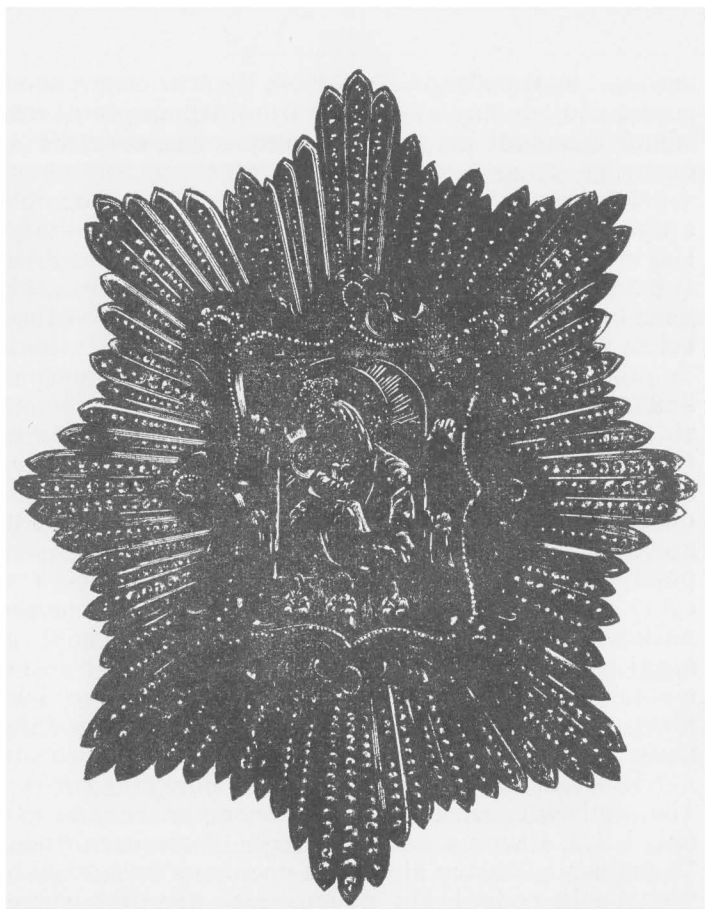
книжок, ну й забавок для дітей. Купити свистуна-півника або сопілку - це вже була перша річ для дітей. І в дорозі награвешся і вдома насвистишся до сходу.

Коні йшли до стаєн, або просто до подвір'я, а прочане до готелю — досить чистих білих кімнат. Негайно по приході на столі появлявся самовар (приносив послушник), ну й вся привезена їжа. Родина підкріплялася і, як що вчасно приїхали, — йшли всі на вечірню.

Служби в Лаврі відбувалися щодня, без перерви. Звичайно під і на Свята — вони були більш урочисті, але монаший хор був завжди бездоганний. Служби і співи переносили вас в якийсь надземний світ... Велич храму, розкішне викінчення його прикрас, образів, включно з пасмами величезних дзеркал на колюмнах — все це наповнювало вашу душу настроєм, коли ви забували всі буденні піклування та суєту „житейську”. В підвищенім настрої ви сповідалися і верталися до готелю щоб перебути коротку ніч, і вже у 4-й год. рано вас будили дзвони до ранішньої служби в печерній церкві Св. Іова. Ми, малі діти, ніколи не пропускали цієї нагоди піти з батьками на цю службу перед світанком.

Поклонялися мощам Св. Іова, прослухали Літургію, причащалися і верталися знову до готелю підкріпитися. Пізніше, великий дзвін 12 тон ваги й інші 11 дзвонів скликали вірних на урочисту службу Божу у головнім соборі. Ми знову йшли, пили воду коло стопи Божої Матері, слухали акафіста, службу Божу при головнім вівтарі і врешті в кінці служби прикладалися до Св. Ікони Божої Матері, що на двох широких стрічках спускалася в долину, де її тримало двох ієромонахів, коли вірні прикладалися.

Ікона була нам знайома у всіх її деталях. Це —

Чудотворний Образ Почаївської Божої Матері в сяйві.

унікальний образ, прикрашений чудовим сяйвом і виложений дорогоцінними самоцвітами, подібних образів мабуть нема на світі. Копії його сотками зроб-

лені і уміщені у Волинських церквах, ба й тут в Канаді, ви можете побачити такі копії, починаючи з собору у Вінніпегу (натуральної величини — дар Інституту Дослідів Волині), та Св. Андріївської церкви на Західньому Торонті (зменшена копія).

Часами ви обходили з провідниками-монахами цілий монастир і оглядали інші церкви (яких було щось 16), де-які печери, друкарню, малярську майстерню (яку певного часу провадив учень відомого нашого маляра — Репіна), лікарню школу ітд.

Ви зустрічали звичайно масу земляків та знайомих, проходились кілька разів по чудовій галерії і оглядали околиці, далеко за десятки миль, особливо на захід, себто в бік б. Австрії та Галичини. Все було видно як на долоні. Католицький монастир, „конкурсція Почаїву”, як казали, — Підкамінь, також на горі, виднівся перед вами.

Галерія була така гарна, що не хотілося її кидати... Ви сходили вниз з галерії широчезними і довгими сходами в напрямку до Св. Брами, заходили до крамниць купити чи образа, чи книжку, забавку для дітей. Треба ще згадати про славнозвісні почаївські проскурки — таких не було в жодній церкві. Великі, як боханець хліба. Ви купували собі звичайно „за здоровіє” і „упокой”, і списували на споді імена і давали перед Літургією монахові, котрий передавав це на Проскомидію. По службі ви діставали ті проскурки і звичайно привозили їх до дому, уміщуючи в домовому кивоті, або споживали. Нас дітей цікавило конче посмакувати проскурку, бо вони були прекрасно випечені і смачні. Як вдалося, ми діставали таку проскурку від батьків „екстра”, вони не були дорогі.

Відвідинами базару звичайно закінчували прощу. Часами ви обідали в чеській ресторані, що був

тут же при гостиниці і виїжджали до рому.

Такі прощі були більш індивідуального характеру, але відбувалися і масові прощі пішки цілими парафіями зі священником, образами, хоругвами, і хором на чолі. Сотками йшли парафіяни з далеких і близьких сіл, ночували по дорозі в школах, або й приватно при парафіях, що лежали на їх дорозі. Такі прощі лишали у вас незабутнє враження, разом з почуттям близькості і приязні до своїх односельчан, що товаришували вам при тих прощах.

**
*

Пристаюючи до короткого огляду історичного матеріалу, зібраного в згаданім творі Митрополита Іларіона, який вже є знаний напевно багатьом з вас тут присутнім, я обмежуся лише більш маркантними подіями з далекого і близького минулого Почаївської Лаври, подаючи їх по можливості в хронологічному порядку, дуже скорочено, але все ж маючи на увазі тутешній загаль, який мабуть знає про цю Святиню дуже мало.

Прошу вибачити мені певні недоліки, яких годі оминати, особливо нефаховцеві.

На вступі подаю скорочений опис заснування монастиря в XIII віці, так мальовничо описаний Митрополитом Іларіоном.

В архіві Лаври переховувався рукописний твір „Манастир Скит”, писаний польською мовою в 1732 р. Цей твір подає слідує: В глибокій давнині, на прикінці XII віку, жив біля Почаївської Гори побожний муж Туркул (можливо пустельник). Він не раз бачив видіння — у сні йому являлася Божа Мати. Десь року 1213 прибув до Туркула чернець з Афону (Греції) на ім'я Мефодій, глибокий старець. Туркул

розповів Мефодієві про свої видіння Божої Матері та показав йому всю гору та довкілля. Мефодій зрозумів, що сама Божа Мати вибрала собі це місце і що тут треба поставити монастиря, і в знак пам'ятки рішив тимчасово намалювати образ Божої Матері на виструганому стовбурі старої липи, образ який нагадував видіння Туркула. Мефодій вернувся на Афон, а Туркул став ревно проповідувати на славу Божої Матері. Побував він у Києві і врешті сам подався на Афон. Там він спіткав знову о. Мефодія і намовив останнього вертатися на Почаївську Гору і ставити там монастиря для освіти цілого краю.

Року 1219 вони обоє вернулись і почали будову, маючи 12 будівничих, як це було і з Києво-Печерською Лаврою. Монастир був незабаром закінчений. Біля двох засновників почали гуртуватися й інші ченці зі сходу.

1220 р. Священноієрей Мефодій освятив нову церкву на честь Преображення і став її настоятелем. Як високоосвічена людина, він заснував там школу і зібрав багато рукописних книжок, був всіма глибокоповажаний.

Упокоївся о. Мефодій 1228 р., мавши 137 літ життя. На його могилі був великий камінь, а на ньому напис: „Зде лежить Возобновитель і Страж Місця Святого”. Тоді там було коло 25 ченців-пустельників.

Наступили важкі часи турецько-татарських навал і монастир часами підупадав. Щойно в XVI віці він став спільножитним монастирем, правильно організованим з ігуменом на чолі. Тоді він відродився, тоді ж почали міцнішати його зв'язки з Києвом, віддаленим від Почаїва 300 миль.

**
*

Митрополит Іларіон в своїм творі про Почаїв

раз-у-раз зазначає, що певних історичних джерел з XIII-XV віків про заснування Почаївського Манастиря нема, що всі старі акти, які переховувалися в архіві манастиря, загинули під час перебування там уніятів 110 років (1721-1831), пожарів та татарських нападів. Все ж поруч з твором „Манастир Скит” існує також твір Архимандрита Іоанікія Галятовського „Небо новое с новыми звездами”, де він оповідає про явлення Божої Матері. (Цей твір вийшов у Львові в 1665 р.).

Явлення Божої Матері на Почаївській Горі.

Він так оповідає: „Іоан Босий з села Почаєва видел на скале стоячую Пречистую Богородицю. Перед нею стояв законник, которий на скале мешкал і поведал тому Іоану Босому і хлонятом із села Почаєва, пасучим овци на горе близько тої скали, же Пречистая Богородиця стояла на той скале, которой есть там Стопа вирита, і завше ся в той Стопе вода чистая знайдуєт, которой розмаїтї хороби улечаються. На той скале Церков знаменїтая мурованая, і при церкви монастир знаменитий, которий от села Почаєва називаєтся Почаєвский”... Галятовський відносить цю подію на 1261 рік, себто тепер якраз минуло 700 літ.

Інший твір п. н. „Почаєвська Гора” (1742 р.) польською мовою, відносить початок монастиря на час по 1240 р., коли Батий з татарами напав на Київ, зруйнував його, а київські монахи втікли на Гору Почаївську. Татари нападали тоді і на Волинь — Кременець і Гору Почаївську, але взяти їх не могли і відступили.

Можливо, що Почаїв був названий так тому, що Київські монахи були в монастирі в Києві над річкою Почайною.

Один історичний акт, що залишився в архіві монастиря, належить до XIII віку — це грамота воеводи Михайла Центера 1213 року. Ця грамота звеється „Дипломат”. В ній говориться про дар „десять волоків землі, хутір Комната, десять домів, чотири млини і пасіку”, даровані монастиреві.

Далі нема жодних писаних актів аж до 1527 р. (Краків), грамоти польського короля Сигизмунда I-го, яка видана дідичові почаївському Василеві Гойському на право користання ярмарком без мита.

Василь Гойський, земський Луцький суддя, був людиною побожною. Він помер 1557 р. і залишив

Почаїв з селами Урля (Орля), Козин, Савчиці і Комнатка своїй благочестивій жінці Анні Гойській. З іменем Анни Гойської зв'язане і набуття чудотворного образу Божої Матері.

В 1559 р. подорожував по Волині Грецький Митрополит Неофіт і спинився в замку Гойських в Урлі. Гойська зробила тоді великі пожертви на церковні справи в Греції і доручила їх Неофітові. Виїжджаючи, останній подарував Гойській Ікону Божої Матері, привезену ним з Царгороду. Можливо, що Неофіт був слов'янин, бо на іконі було кілька слів, написаних слов'янською мовою.

Цю благословенну ікону Гойська помістила у своїй домовій каплиці, де ікона пробула 38 років. Люди помітили якесь сяйво наоколо ікони, те саме побачила і Гойська. Стали чинитися чуда від ікони, оздоровлення. Народ ревно молився перед нею. Брат Гойської, сліпий від народження — прозрів. Гойська постановила перенести образ до монастиря, щоб його там зберегти. В 1597 р. ікону урочисто перенесено до Почаївської Успенської Церкви. Був присутній Луцький Єпископ, багато священників і монахів та тисячі народу. Чутка про нову святиню понеслась по всій Волині і народ великими масами відвідував Почаївську Гору.

Того ж 1597 р. Гойська подарувала багато землі і грошей, щоб матеріально підтримати монастир. У своїм фундаційнім записі вона заповіла, що „Ігумен мусить бути християнин східньої віри, Святих Правил нашого Грецького Ісповідання. Судити незгоду в монастирі має Владика не іншого, а тільки Грецької Церкви Обряду... Анатема, і всяке неблагословення та прокляття для того, хто порушить цю мою волю!” 14 листопада 1597 р. Слідують підписи і 5 печаток.

Ця фундація записана до Кременецьких Земських Книг. Тоді то Гойська і заснувала перший спільножитний монастир, якого до того часу не було, а був лише пустельничий, неорганізований і без Ігумена. Була мурована церква і при ній кілька монахів келіотів або пустельників. Ця фундація Гойської була якби відповіддю на унію, що була проголошена в 1596 р.

Анна Гойська сама почала шукати відповідного ігумена; таким обрала дуже відомого тоді монаха, Ігумена Дубенського Іова-Іоана Желізо або Залізо, як про нього співається в Думі. (Про Іова буде мова пізніше.) Іов був освічений, глибоко чеснотний, горливий богомолець і аскет, а до того ініціативний та меткий. Дубно з монастирем (Чесно-Хрестною Пустинєю) належало тоді до князя Константина Острозького. Маючи князя своїм приятелем, Гойська попросила його відпустити Іова до Почаїва, звичайно, порозумівшись про те з Іовом.

Іов Залізо був сильної волі людина і дуже господарний, він підніс високо монастир.

З повищого ми бачимо, що Гойська, Кн. Острозький та Іов Залізо належали до тих нечисленних тоді оборонців православної віри і українських натріотів. Багато людей, особливо української шляхти, тоді окатоличилось і ополячилось, або перейшли на унію.

Анна Гойська упокоїлась в 1617 р., опікувавшись 20 років Почаївським монастирем. Дітей Гойські не мали і маєток Гойських перебрав їх внук Андрій Фірлей, знаменитого польського шляхетського роду.

Замість помочи, тепер почалися переслідування монастиря. Фірлей був лютеранином і ненавидів православ'я. Дійшло до того, що він напав на монастир зі своїми гайдуками і пограбував його, вивіз навіть

Ікону Божої Матері і помістив її до свого палацу в Козині. Рятунку не було, але караюча рука Божа сягнула дому Фірлеїв — захворіла важко дружина Фірлея і аж в 1644 р Фірлей опам'ятався і повернув Ікону до Почаїва, вернув і частину пограбованого майна. В 1647 р. наступила угода Фірлея з монастирем, і тому нічого було дивуватися, бо вже було чути про... Хмельницького.

**
*

Багато української шляхти було навколо Почаїва ще з давних часів. Та шляхта помагала монастиреві, а між тою шляхтою найбільш заслужені були Федір і Ева Домашевські в с. Бережцях. Ігумен Іов був їх духівником і не раз говорив про те, що стара Успінська Церква є затісна і настала потреба збудувати більшу. Домашевські постановили збудувати нову церкву і така церква в ім'я Св. Тройці була викінчена в 1649 р. Стопа Божої Матері попала якраз у середину тої церкви. Який був той собор представлено на малюнку Федора і Еви Домашевських. Уніяти, після 1773 р. знесли той собор.

Домашевські написали завіщання (тестамент) на великі суми грошей (понад 16 тисяч злотих) в маєтках на вічні часи для монастиря. Обое вони були поховані в Тройцькому Соборі.

Федір і Ева Домашевські, фундатори Св. Троїцького Собору на Почаївській Горі і жертводавці монастиря. У руках держать Св. Почаївську Церкву, навколішках стоять двоє їхніх дітей.

Від найстарших часів аж до Унії (1721р.) Почаївський Манастир був під управою Собору Старців і виборних Ігуменів. Першим Ігуменом був Іов Залізо, а до Унії було 21 ігуменів, всі православні.

Почаївський Манастир мав пануюче значення на Волині і йому підлягали кілька менших манастирів. Наоколишні дідичі багато помагали манастиреві, як напр. кн. Збаразькі, Пузини, Вишневецькі — до зради Яреми Вишнівецького, і інші. Манастир мав багату ризницю, (дорогоцінні ризи) цінний посуд книги, тощо.

У 1651 р. манастир був свідком бою козаків під проводом Богдана Хмельницького з поляками під Берестечком 80 кілометрів (50 миль) від Почаїва. Гетьман напевно відвідував манастир перед битвою.

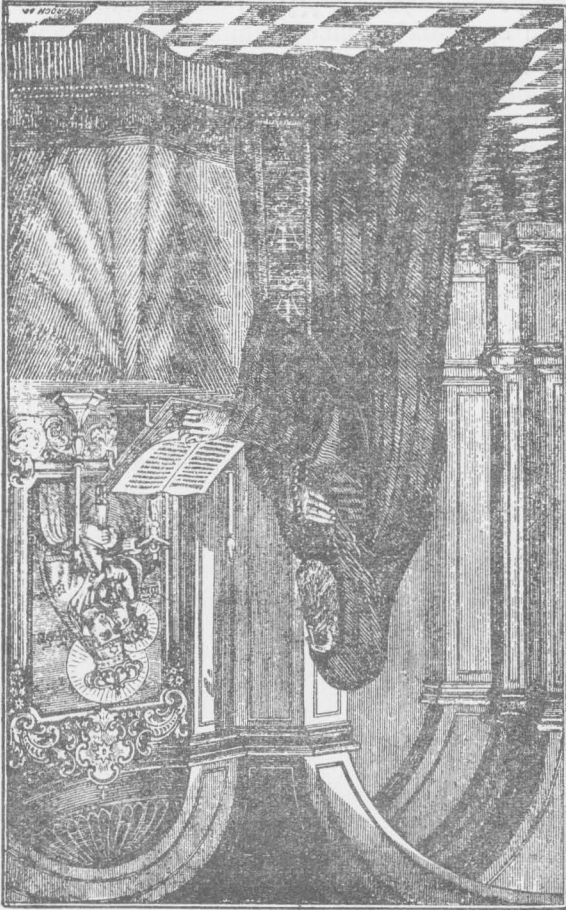
В 1705 р. шведи напали на манастир і дуже його пограбували. Гетьман Іван Мазепа перебував в Дубні, Крем'янці і напевно теж відвідав і Почаїв. Рятуючи майно, Ігумен Йосип Саевич, перевіз частину його до Батурина і віддав гетьманові, але Батурині знищили москалі і манастирське майно пропало.

Польська католицька шляхта, хоч за винятками де-яких осіб, про котрих буде мова пізніше, докучала манастиреві різними способами і часто грабувала. Можна з них назвати графів Тарнавських, Ледуховських, Красницьких і багато інших польських магнатів. Манастир вів з багатьма магнатами судові процеси. Але все ж за XVII століття манастир поставив 6 нових церков по боках Св. Троїцького Собору.

**
*

Іов Залізо. (1551-1651). Ревний богомалець за весь український народ. Разом зі Св. Афанасієм Берестейським, Князем Константином Острозьким, Анною Гойською й іншими він завзято боронив

Преподобний Іов Ігумен Почаївський.
Упокоївся 28. X. 1651 року.

Обнесення мощей Преподобного Іова навкруг Собору.

Церкву і Віру Православну від католичення, зпольщення і тодішнього наступу Риму у формі Унії.

10 років було Іову як він зі свого Покуття (Станіславівщина), покинувши свою родину, яка була православна, пішов послушником до Угорницького (пов. Товмач) Манастиря. Доля батьків його невідома, можливо, що їх захопили татари. Іван Залізо прийняв в монашестві ім'я Іова. Був дуже мовчазний, про це ходили цілі легенди. В 12 років його на власну просьбу постригли в монахи. Коли досяг повноліття — був висвячений в ієромонаха, а коли минуло йому 30 років прийняв схиму. По правилах, його ім'я знов змінилося і він став знову Іоаном (хоч ім'я Іов залишилося назавжди). „СХИМА”, або серафимський образ, — це посвячення до суворого аскетичного життя.

В тих часах жив також славний схимник Іов Кня-

гиницький, який заснував знаменитий Скит Манявський, недалеко Угорник. Туди ж приїжджав знаменитий муж, борець за віру, високоосвічений проповідник і письменник --- Іван Вишенський. Всі ті три мужі мали нагоду здибатися і обговорювати багато справ.

Кн. Константин Острозький потребував доброго провідника для свого монастиря (Чесно-Хрестної Пустині) в Дубні. Слава про Іова дійшла до нього і він попросив Угорницький Монастир відпустити йому Іова, який переїхав до Дубна, а в 1584 р. був обраний там Ігуменом, в якому то стані перебував 20 років.

Іов і тут був завзятим оборонцем православія. Він багато зробив для освіти --- заклав гурток письменних ченців, які переписували книжки і розповсюджували їх по інших монастирях.

В 1608 р. помер Кн. Острозький, а його син Януш, під впливом дуже сильної тоді акції єзуїтів в Польщі, став фанатиком папізму. Пізніше Дубенський монастир перейшов в руки уніятів.

Ще в 1597 р., коли умови праці в Дубенському монастирі вже погіршали, а Почаїв зростав у своєму значінні, Іова переведено було до Почаєва (як це ми згадували раніш). Це сталося якраз тоді, коли Ікону Божої Матері було перенесено з домової каплиці Гойської до Почаївського Монастиря. Іов про те й мріяв аби дістатися до Почаєва. І залишився Іов в Почаєві перебуваючи там 50 років до кінця свого життя. Прожив він рівно сто років.

У 1620 р. Гетьман Петро Сагайдачний упросив Патріярха Єрусалимського Феофана, що тоді переїжджав через Україну, висвятити для України митрополита та 5 єпископів, що той і зробив. Ново висвячений митрополит Іов Борецький скликав до Київа Всеукраїнський Церковний Собор в 1628 р. Зіхали-

ся представники з цілої України, прибув і Іов з Почаїва. Він підписав також ухвали Собору твердо стояти в обороні Православія.

Треба згадати одну подію з тих часів, а саме пожар монастиря в 1626 р., що сильно ушкодив монастир. Тоді то Іов удався за поміччю до московського Царя Михайла Федоровича, той щиро відгукнувся. Це практикувалося вже досить часто в тих часах. Утиски з боку Польщі були дуже дошкульні, а помочи ні звідки не було. Звичайно, ані Іов, ані Б. Хмельницький, що підписав Переяславську угоду, не уявляли собі, що крилося за тою прихильністю москалів...

Схимник Іов все своє інтимне життя провів в печері, де ревно молився. Ви могли бачити дві ямки, які за переданням протерли в скалі коліна Іова. Випадок зі злодієм, якому Іов в ночі поміг підняти на плечі мішка з вкраденою у монастирі пшеницею дуже вимовно свідчить про святість і доброту славного Ігумена.

Не раз Іову були видіння Божої Матері в сяйві, він падав у великім страху..

Іов написав багато книг, одна книга довго береглася в архіві, а саме: „Книга блаженного Іова Железо, Ігумена Почаевского, власною рукою його писаная”.

За тиждень до смерти Іов передрік коли він помре. Це сталося 28 жовтня 1651 р. Відслужив останню Літургію, причастився, поклонився до землі усій братії і попросив прощення. Пішов у свою бідну келію, положився з молитвою і відійшов у вічність.

Поховали його в садку, який він сам виплекав. Люди незабаром помітили якесь сяйво над могилою, багато богомольців її відвідували і молилися. Почались чудесні оздоровлення калік... По восьми роках

Митрополит Київський Діонісій Балабан, якому кількакратно з'являвся у видінні Іов, взяв зі собою Овруцького Архимандрита Феофана і поїхав в 1659 р. до Почаєва, там прослідив зі свідками багато чуд, які діялися над могилою Іова і побачив, що народ вже святкує пам'ять преподобного. Відкрили гріб, зібралось безліч народу, стали нові чуда — багато хворих, калік дістали оздоровлення, того ж таки дня. Тіло Іова було нетлінне. Його урочисто перенесли до собору і поставили у притворі.

День смерті 28 жовтня був установлений як день святкування Преподобного Іова.

Магістер богословія, о. Хойнацький, склав чудесні акафісти в честь Божої Матері і преп. Іова, які читаються щодня в Почаїві, а також майже в кожній побожній родині. Року 1901 28 жовтня Почаївський Манастир урочисто святкував 250 ліття упокоєння Іова. В день 300-ліття в Почаїві вже були большевики... Було встановлено всього три Іовських Свята: 6 травня — день народження, 28 серпня — день відкриття мощей і день упокоєння — 28 жовтня. (по старому стилю).

**

Як ми вже згадували, чудесне врятування манастиря від турків сталося в 1675 р. Вже три роки перед тим появився на Україні султан Мохамед IV зі своїм військом і страшенно спустошив нашу землю. Король Ян Собеський виповів туркам війну, т. зв. Збаразьку війну. 20 липня 1675 р. турецький загін під керівництвом Хана Нуреддіна, обляг Почаїв, де крім монахів заховалося багато втікачів. Всі, хто міг, стали до оборони, але ані зброї не було ані відповідної сили. Молитви братії і втікачів перед Іконою Божої Матері і перед мощами Преподобного

Іова йшли без перерви. Минуло дві доби. У ніч на середу 23 липня Хан Нуреддін назначив генеральну атаку Манастиря. Усі були за частоколами і боронилися завзято, аж раптом уночі — розійшлися хмари і над Собором появилася Божа Матір з янголами з мечами. Праворуч від Богородиці стояв Преп. Іов і молився.

Це побачили турки і татари і почали безладно пускати стріли в те видіння. Стріли верталися і побивали самих турків. Турки відступили, і передання каже, що багато з нападаючих прийняли християнську віру і вступили до манастиря.

Ще й тепер, як подають з Волині, в Почаїві 5 серпня нового стилю (23 липня старого стилю) святкується день Почаївської Божої Матері. Це й є дата чудесного врятування манастиря.

ПОЧАЇВ ПІД УНІЯТСЬКИМ ПРОВОДОМ

Берестейську Унію проголошено було в 1596 р. Але не раніш як 1712 р. було призначено першого уніятського єпископа — Йосифа Виговського, в Луцьку. Хоч і перед тим в манастирі було вже неспокоїно — доходило до сварок, навіть бійок. Були непевні часи, були й авантюристи ігумени, а все ж манастир залишився православним. Явна і скрита боротьба продовжувалася. Під тиском вже Москви король Август II видав спеціальну грамоту про охорону православних манастирів і маєтків, яка не конче спиняла сваволю польських магнатів, все ж ця грамота спинила запровадження унії на 20 років.

Перебрали манастиря уніяти в 1721 р. Жадних офіційних актів про це перебрання не залишилося.

Не будемо довше зупинятися на цьому періоді життя манастиря, який, як ми вже згадали, був під уніятським проводом 110 років — до 1831 р. Довше

ми зупинимось на добі графа Миколи Потоцького, який заграв безперечно вирішальну роль в цілій історії монастиря.

Безмежно щедрий жертводавець, гр. М. Потоцький, один з ряду зпольщеної шляхти в Україні і в Галичині, отримав прекрасну єзуїтську освіту. Був він замолоду Старостою в Каневі на Київщині, де до нього належало 39 православних сіл. Він провадив позпусне життя і це про нього співається в пісні про Марію Богуславку... Але трагедія з його родичом, що прийняв жидівську віру і був спалений католиками у Вільні, а потім драматична подія, коли то він хотів застрелити свого візника, а Божа Матір того врятувала — раптом змінила цю людину. Нижче описана подія, що цікавито змінила всю істоту графа.

Одного разу Потоцький їхав зовсім рівною дорогою; спереду вже виднівся Успенський Почаївський Собор. І раптом коні невідомо чого налякалися й скажено понесли, повіз перекинувся, граф і візник-раб випали на дорогу... Розлючений граф схопився за пістолю, направив її на ошалілого візника і кричить:

— Гинь, собако!...

Візник знаючи натуру свого пана, закам'янів і тихо молився до Почаївської Божої Матері: „Матінко Божа, Ти сяеш чудами, — рятуй мене”...

Потоцький, насолоджуючись помстою, вистрілив...

Він в горіха попадав здаля, а пістолю мав першорядну. І все таки — пістоля не вистрілила...

Розлючений полький граф, що все життя ні в чому не знав спину, цілиться в свого раба вдруге, спокійніше... Візник стоїть, як задубілий, і знов просить рятунку від Почаївської Божої Матері... Бож

хіба тільки Вона тепер порятує...

Потоцький в друге стріляє, — пістоля мовчить...

Візник-раб витягає руки до Божої Матері, і вже кричить:

— Мати Божа Почаївська рятуй мене!...

Безміри розлючений польський магнат уже зовсім спокійно оглядає свою пістолю. Усе в порядку. Витягає пістолю знову і втретє стріляє „в собаку”, що осмілилась вивернути його, ясновельможного графа.

Пістоля і втретє мовчить...

Обоє, нестримний польський магнат і його останній хлоп зачудовані стоять на дорозі і поглядають на Почаївський Собор... В обох блискавкою несеться в голові одна думка:

— Це Почаївська Божа Мати врятувала...

Урятувала раба візника від наглої смерті, від наглого осирочення бідної родини, а розбуялого магната від гріху смертовбивства...

Ясно й для дикого магната, — це ж чудо!...

Збіглися люди, що працювали в полі, привели налякані коні, і всі тихо стоять, поскидавши шапки... І люди, і чудом урятований візник, і гордий польський магнат, усі поскидали шапки й тихо моляться, дякуючи Почаївській Божій Матері за чудесне врятування невинного...

— До Почаївської Божої Матері, — кидає Потоцький візникові наказа.

А приїхавши в монастир, і пан і його візник довго й ревно молилися на колінах перед Почаївською Чудотворною Іконою...

Явне чудо сильно вплинуло на графа Потоцького. Цього часу він мав уже понад 50 літ, а все попереднє життя його було аж надто гуляще та розпусне. Усього граф повно вже спробував, і ніколи й ніде

правдивого щастя не бачив... І Потоцького прошила думка, що не в земному тимчасовому щастя людини... І він вирішив віддати своє дальше життя на службу Богові.

Всі маєтки Потоцького оброблялися руками православних селян — кріпаків і він зжився з ними, а його близький приятель князь Август Яблоновський, цілком опростився, ходив в грубій сорочці, свитці, жив у простій хатині, сам орав і чумакував...

Потоцький так прив'язався до монастиря, що покинув католицтво і перейшов на унію. Почав вести чеснотне життя і мріяв стати монахом. Він робив великі пожертви на Почаївський Манастир та на Скит Манявський. Літом 4-го травня 1765р. граф оповіщає, що жертвує на нові будови 1,5 мільйонів злотих, сума надто велика на той час, а всього він дав більше 2.200.000 злотих. Свої гроші він хотів ужити на такі цілі: 1). На побудову Величного Собору, 2). Братського Корпусу, для монахів, 3). На величну Коронацію Ікони Божої Матері.

І в 1771 р. приступлено до будови собору, яка тривала 12 літ, до 1782 р., хоч тоді вже, після Першого Розбору Польщі в 1772 р., вперто ходили чутки, що монастир буде повернуто православним. Але Потоцького це не турбувало, він знав, що той собор буде будуватися таки православними, руками кріпаків. Він упередження проти цього не мав.

Ікона була коронована в 1773 р., після папської булли, - - 8-го вересня у Свято Народження Божої Матері. Але Іова папа відмовився канонізувати, не дивлячись на просьби і уніятського духовенства й мирян.

Коронація відбулася дуже урочисто: в полі вибудували каплицю (тимчасову). Всі єпископи Волинські і Холмські, маса духовенства, оркестри, вій-

сько і навіть гарматні салви. Від 8 до 15 вересня святкувалося коронацію („октава”). Священиків латинських та уніятських було коло 1000, православних — ні одного.

Граф М. Потоцький помер у 1782 р. Перед смертю постригся в монахи. Серце Потоцького переходило в спирт в ризниці Собору.

Великий Успенський Собор освячено в 1789р., але багато робіт усередині все ще продовжувались — кивоти, розписання стін і т. д.

Остаточне освячення відбулося аж в 1789 р., вже за російських часів (на іменини Царя Олександра І.)

За уніятських часів було „Суперіорів” або ігуменів 11.

Після третього розбору Польщі (1795) унія в Почаїві затрималась аж до 1831 р. Російські царі, від Катерини починаючи, не лише толерували єзуїтів та католицьку і унійну акцію, але й підтримували її. Лише після першого полького повстання, до якого був замішаний і Почаїв, монастир відібрали від уніятів та передали православним. Населення ж в кількості 9,500 парафій (Волинь, Поділля та Київщина) відразу спонтанно повернулося до православія ще в 1795 р., себто після прилучення тих провінцій до російської держави (понад 110,00 народу). Залишилося чотири уніятських єпархії — Віленська, Полоцька, Берестейська та Луцька. Митрополит Литви, Йосиф Семашко, після собору уніятських єпископів в Полоцьку в 1839 р., також приєднався до православія.

Прийом Почаївського Монастиря відбувся Комісією, що складалася з єпископів і священиків під головуванням графа Дмитра Блудова, завідуючого

Департаментом Чужих Віровизнань в Петербурзі.

В 1832 р. Комісія оглянула мощі Преп. Іова -- вони були цілі.

В 1833 р. Почаївському Манастиреві дано привілей зватися Лаврою за особливі заслуги в обороні віри. В Росії було всього 4-ри лаври - Київсько-Печерська, Почаївська, Олександрівська в Петербурзі і Троїце-Сергієвська під Москвою. Почаївська Лавра звалася так влативо народом значно раніш перед наданням того привілею.

Традиційні зв'язки Лаври з Києвом, звичайно, перервалися і відчувся сильний вплив Петербурського Синоду, а за тим і русифікація Лаври.

Після 1831 р. почався ремонт Лаври, конче потрібний, бо не лише будинки, а навіть галерія валилася. Вибудували великий мур навколо Лаври, нову входову браму, бо стара завалилася. Куплено тоді й дзвона на 4 тони. Відкрили шпиталь, якого перед тим в манастирі взагалі не було.

27-28 серпня 1833 р. були знов урочисто відкриті мощі Преп. Іова. Двох архипастирів відкрили раку (труну) і тіло було нетлінне. Це була друга офіційна канонізація Преп. Іова. Графіня Орлова-Чесменська подарувала срібну раку, а в 1842 р. була викінчена простора Іовська Печерська Церква (б. Варвари). Італійський мистець Манціоне зробив мармуровий балдахин над ракою Преп. Іова в 1889 р.

У 1861 р. збудовано новий кивот з сіянням для Ікони Божої Матері, робив академік Верховців. Той кивот є найбільш характеристичний для Почаївської Ікони Божої Матері.

1867 р. збудовано нову гостиницю-готель для прочан, школу і забрукували манастирське подвір'я.

У 1869 р. трапився пожеар в Лаврі, який ушкодив сильно вівтар і знищив прекрасні фрески Переняти-

цького. Шкоди були направлені і Лавра була освячена в 1870 р.

Собор було розмальовано в 1874 ., роботи виконав академік Василів. В іконописі стін подана історія Церкви Божої на землі, від сотворення світу до чудес на Почаївській Горі, хрещення Київ, врятування монастиря в 1675 р., а також розписано життя Ісуса Христа.

У 1842 р. Лавру відвідав цар Микола I, 1845 — Олександр II, а десь в 1890 р. Олександр III, для якого була на швидку збудована крейдяна дорога. Всі царі щедро жертвували на Лавру.

У січні 1887 р. було посвячено нового дзвона вагою 12 тон, один язик якого важив пів тони. Звичайно кожен прочанин оглядав те чудо, менших дзвонів було 11, коли дзвонили „у вся тяжкая” — було що послухати

Граф Блудов, про якого ми вже згадували, та його донька Антоніна, щиро опікувалися монастирем і багато зробили для освіти Волині. Блудова заснувала в Острозі Кирило-Методієвське Братство і жіночу гімназію (1886), шпиталь для старців тощо. Ще в 1868 р. вона написала цінну працю „Спомини про Почаївську Лавру”, яка вийшла в Острозі в 1881 році. Померла в 1891 р. У згаданій Братській гімназії вчилася багато дівчат волинських, доньок священників і селянських, там же вчилися моя мати і сестра.

По 1831 р. себто по унії, аж до 1948 р. було 15 Волинських Єпископів, т. зв. Священо-Архимандритів Почаївської Лаври, з них добра третина москалів й україножерів. Вони всі мешкали в Житомирі. Єпископи вимагали на своє утримання, звичайно, великі суми з Лаври (25 тисяч рублів річно щонайменше, а деякі з них забирали собі до трьох четвертин доходів з Лаври). Все ж Лавра останніми часами

сильно розвинулася. Було до 300 монахів і послушників. Церкв було всього 16 і 2 скити.

Старий Троїцький собор, що збудували Домашевські, був при уніятах в 1773 р. знесений. Волинський Архієпископ Антоній Храповицький, що дався в знаки своєю україножерською діяльністю протягом 11 років, дуже був невдоволений католицькою будовою Успенського Собору, що навіть не хотів там служити. Він збудував ніби репліку старого Троїцького собору, але в Новгородському стилі. Це зіпсувало весь комплекс будов Лаври... Той Собор будували від 1906 до 1911 р. Цей „Антонієвський” собор, як слушно зауважує Митрополит Іларіон, є „яскравим і жорстоким символом усієї праці Антонія Храповицького в Україні: Волині, Харківщині і Київщині. Він був у нас чужаком, розумний але запеклий москаль... (Особисто я відвідав Архієпископа Антонія в Петербурзі в 1916 р., де переховувалася Ікона Божої Матері).

В часи правління Антонія Храповицького Архимандритом Почаївської Лаври був Віталій Максименко з с. Липок на Волині, вихований поза Волиню в щиро московським дусі. „Обидва вони, як зауважує Проф. Іванис в своєму коментарі до книжки про Почаїв, належали до дикунсько-чорносотенного „Союзу Русского Народу” --- організації безоглядно ворожої до всіх національностей”. 11 років на Волині ширилася антиукраїнська література та проповіді. (Почаєвський Листок — глузування з поляків, ніби-то „українська”, антипольська література...)

Митрополит Іларіон цитує одного знаного волинського діяча, який знав Віталія. Той пише: „Церква-пам’ятник на козацьких могилах під Берестечком (про неї мова нижче) є тільки заслугою ченця-аскета Віталія, у серці якого на диво сплітаються

дві стихії: одна зовнішня і політична, ворожа українському народові, друга — внутрішня і рідна тому народові. Трагедію роздвоєння душі своїх синів українська історія чимало занотувала на своїх безсторонніх фоліантах. Ті люди з роздвоєною душею все ж таки належать нікому іншому як тільки нашому народові, як би до того не підходити і як би ту справу не розглядати”...

Ще одного русифікатора треба прилучити до цього товариства, а саме архимандрита Іліодора — донського казака. Всі вони змагалися рятувати Росію, яка вже валилася.

Ми ще не згадали Почаївську Друкарню, котра, як засіб культури, була спеціально використовувана кожним режимом, що панував у Почаїві. Її доля була же найбільш химерною. Ще в 1618 р. була мандрівна друкарня, хоч і не довгий час. Початок організованої друкарні можна віднести до 1723 р., себто за уніятських часів. Почаївська друкарня не мала таких прав, як це мала Львівська і до певного ступіня ці дві друкарні конкурували між собою. Чужинецькі впливи доправили до того, що певний час друкарня обслуговувала московських старообрядців. Після повороту православних у 1831 р. друкарня розвинула широку діяльність і видала багато книжок. У кінці книжки про Почаїв розміщено спис найголовніших видань.

СКИТ НА КОЗАЦЬКИХ МОГИЛАХ

під Берестечком

Ми вже згадували про те, що Почаївський Манастир був свідком, як не більше, битви Богдана Хмельницького з поляками в 1651 р. Разом з цілим народом Манастир пережив цю велику трагедію.. Гетьман і козаки бували в Почаєві і завжди діставали поміч для ранених і хворих, яким пощастило утекти від переслідування поляками.

1908 р. став переломовим роком в історії Берестецького побойовища (проминуло 257 літ!...). Сталося таке. У 1908 р. Великий Хрестний Хід відбувся повз Берестечко з Архимандритом Віталієм на чолі. Люди звернули увагу Віталія на підберестецькі поля, вкриті козацькими кістками. Процесія зупинилася... Відслужили польову Панахиду під відкритим небом в присутності тисяч людей. Поставили дубового хреста. Був присутній і управитель маєтку Берестечко, що належав графові Граббе — данець з походження. Він таке сказав присутнім: „Ви, українці — невдячний народ. Коли б у нас стільки вмерло за Батьківщину, ми озолотили б те місце. Навіть останній школяр знавби про те місце і що там сталося”... Поляки ж збудували там гарний костел з гробницею нашого зрадника кн. Яреми Вишневецького...

Задум Почаївської Лаври — збудувати скит на могилах усім сподобався. Цар Микола II пожертвував на це місце 25 тисяч рублів, московський купець Колесніков — 50 тисяч рублів. Куплено 25 десятин землі, а острівець Журавлиху, який козаки боронили до останнього, подарувала дідичка. Єрусалимський Патріярх прислав своє благословення і два образи. Це в пам'ять Митрополита Йоасафата, посланця

Єрусалимського Патріярха до Богдана Хмельницького, який (митрополит) загинув в бою під Берестечком геройською смертю. Нащадки запорожців, що загинули під Берестечком, лишилися байдужими.

Церкву будували 5 років — 1908-1912. Український маляр Іжакевич й інші намалювали прекрасні образи — сцени Берестецької битви.

Митрополит Антоній Храповицький несподівано виголосив дуже гарну промову, закінчуючи її так: „Нехай знають київські нащадки православних козаків, що труд, боротьба й смерть за Батьківщину не вмирають, але рано чи пізно воскреснуть!”

З села Пляшева була перенесена мала церковця, що її будував Гетьман Богдан Хмельницький. Він молився в тій церкві 15 червня 1651 р. перед боєм.

В 1914 р. було освячено великого дзвона на 14 тон — дар російського війська.

Празник Скиту був призначений 9-ту п'ятницю по Великодні. І з Волині та з Галичини приходили маси богомольців. В Скиту було 50 монахів. В 1915 р. Австро-Німецькі війська заняли Почаїв і Скит, і сильно поруйнували їх. За Польщі Берестечко часто було місцем облав польської поліції, що виловлювала молодь-прочан, що вже часто відвідували Козацькі Могили.

Тепер Совети закрили Скит і про людське око помістили в ньому військових ветеранів.

**
*

ПРОТИРОСІЙСЬКА МАНІФЕСТАЦІЯ В ПОЧАЄВІ

28 серпня 1933 року

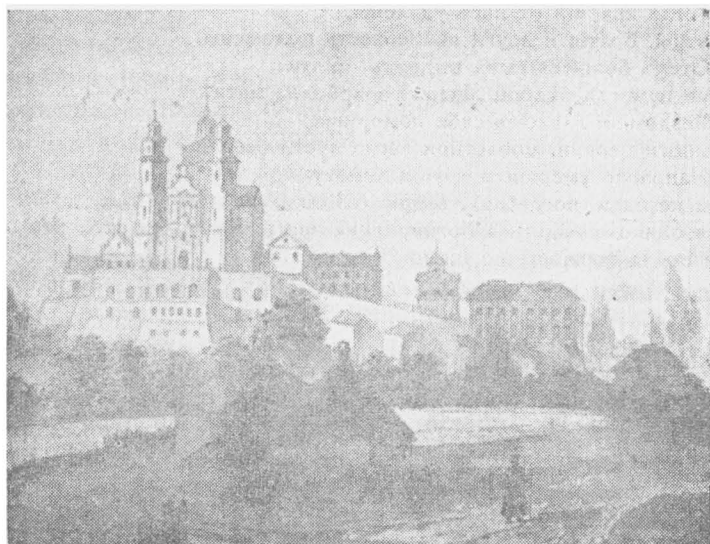
Як ми вже згадали московські впливи то зроста-ли то слабшали в залежності від політичної ситуації. За окупації Польщі провідні становища в Лаврі були переважно в руках зайдів-росіян, частіше емігрантів. Варшавська митрополія завжди потурала заїдам. А врешті терпець урвався, і т. зв. „бебеківцям”, себто угодовим послам українцям, вдалося організувати демонстрацію в Почаєві з приявністю біля 20 тисяч людей. Було Свято Іова, були процесії, приїхав і митрополит Діонісій. Раптом з вершечку дзвіниці був спущений величезний жовто-блакитний прапор. До Митрополита, що йшов в процесії, донеслися крики: „Геть до Москви! Хочемо української церкви” і т. д. Подали вже неспритомному митрополитові петицію. До народу тоді звернувся арх. Олексій Громадський гарною українською мовою. Діонісій тоді зрікся Волині і Почаїва, а арх. Олексій Громадський обняв цю єпархію. В Лаврі перестали говорити проповіді російською мовою, позникали російські написи, але — російські впливи ще залишилися.

М. КОСТОМАРІВ, Т. ШЕВЧЕНКО

Д. І. ДОРОШЕНКО В ПОЧАЄВІ

Зі славних українців, які відвідували Почаїв і залишили потому сліди мусимо згадати: проф. Миколу Костомарова, що був у Почаїві в 1845 р. Почаївський Собор зробив на нього велике враження. Тарас Шевченко був в Почаїві в 1846 р. як делегат Київської Археологічної Комісії. Він залишив 4 прекрасні акварелі монастиря. Відвідував Почаїв і Дмит-

ро Іванович Дорошенко підчас своїх подорожів по Волині. Він описав це в своїх спогадах.

Св. Почаївська Лавра з Півдня.
Аквареля Тараса Шевченка, 1846 року.

ОСТАННІ ВІДОМОСТІ ПРО ПОЧАЇВ

Великий будинок „Новий корпус” за дзвіницею на північ, де була друкарня, іконописня, ризна майстерня, різбарня, майстерня золотих, срібних та інших церковних устаткувань і прикрас, вирібня митр, нагрудних і богослужбових хрестів та хоругов, монашеська лікарня з церквою, монастирський млин та електрівня — тепер цей будинок перебудований на психіатричну лікарню.

В архирейському домі колись був комсомольський клуб, а тепер поліклініка. Фабрику свічок перероблено на житловий будинок. Всі будови й устаткування рільного господарства монастиря перемінено на районову тракторну станцію. Манастирську баню (купальню) перемінено на інкубатор. Все манастирське майно: поля, ліси, сади і всі рільні та лісові господарства з інвентарем забрані.

Для богомольців нема жодних готелів чи інших приміщень для нічлігів, ночують на дворі або в церкві. На богомілля до Почаєва тепер прибувають лише старі люде. Для молоді це небезпека. З-поза границі у Почаїв пускають лише декотрих туристів з пропагандивних мотивів.

Сучасна окупаційна влада в Україні у своїй антирелігійній пропаганді не проминає і Св. Почаївську Лавру. Про неї пишуться статті й брошури, готуючи нарід до ліквідації і цієї Святині. В одній з таких брошурок „В. П. Андрієвський. Про Почаївську Лавру. „Київ-1960” у вступі написано (ст. 4):... „Будови Почаєвської Лаври становлять один з найвидатніших пам'ятників архітектури і мистецтва України XVI-XX ст. В ньому знайшли втілення роботи видатних українських, російських і закордонних зодчих, талановитих живописців, вправних різьбарів по металу й дереву”.

„Декретом Радянського Уряду від 5. X. 1918 року за підписом В. І. Леніна всі пам'ятники архітектури, мистецтва, археології і історії, в тому числі і пам'ятники Почаївської лаври, були оголошені всенародним надбанням і взяті під охорону держави”, очевидно ССРСР.

Закінчується ж ця брошурка таким абзациком (ст. 39): ..„Швидке зростання матеріяльного і культурного добробуту трудящих, значне поширення

наукових знань і особливо вивчення законів природи приведуть до того, що для віри в бога не лишиться місця. Вже недалеко той час, коли Почаївська лавра, яка віками була оплотом реакції і мракобісся, стане здобутком історії і збережеться лише як видатна архітектурно-мистецька пам'ятка старовини". Цілком ясно, що Почаївська Лавра, як Святиня доживає останні роки.

КІНЕЦЬ

Друкарня Українського Православного Видавничого Братства „Віра”,
в Гемптон, Онт.

Друкарня Українського Православного Видавничого Братства „Віра”,
в Гемилтон, Онт.